

Crtež
na podlozi
od jajčane
tempere

Otvorimo vrata dječjoj kreativnosti

Anela Seksan

Centar za obrazovne inicijative „Step by step“
Sarajevo

Koliko puta smo stajali pred dječjim crtežom i bili zadivljeni, zbunjeni, zamišljeni? Osjećali smo tada da u toj igri boja i oblika, koji su nerijetko izgledali kao mrlje i škrabotine, postoji i nešto nedokučivo, nešto što nas privlači i u isto vrijeme zbunjuje. Ograničeni različitim pravilima, normama pa i potrebom da u nacrtanom prepoznamo obrise realnosti, dječji crtež nam je izgledao kao tek nespretn pokušaj. Često nismo u stanju objasniti zbog čega nam se, usprkos tome, crtež sviđa i nesumnjivo izaziva emocije.

Ako ste ikad promatrali predškolsko dijete kako "stvora", mogli ste primijetiti da ono radu pristupa sa sigurnošću koja nije svojstvena odraslima - ono bez puno razmišljanja uzima materijal i... rezultat je pred vama! Njihova ideja je jasna, a napor stvaran i ozbiljan, kao i poruka koju nam upućuje. Ne poznavajući druge oblike komunikacije i osjećajući njihovo nesavršenstvo, dijete koristi raznolike likovne tehnike za izražavanje svog unutrašnjeg bića, poimanje sebe i svijeta oko sebe, za istraživanje, eksperimentiranje, ponovno proživljavanje iskustva. Međutim, kao

istražujemo i stvaramo

što djetete učimo govoru i pismu, tako i mogućnosti za njegovo umjetničko izražavanje ovise o odraslima i o djetetovom okruženju. Navodeći ga na oponašanje stvarnosti ili drugih, na crtanje ili slikanje po obrascima, uništavamo individualnost djeteta i ne dopuštamo mu da nam svoje iskustvo kaže svojim "riječima". Obeshrabrujući ga u likovnom izrazu, oduzimamo mu možda jedini raspoloživi način da iskaže svoje ideje i misli.

Podimo od vlastitog iskustva. Svijet oko sebe prvo doživljavamo osjetilima. I djetete mora imati priliku razvijati svoja osjetila - naučiti promatrati, opipavati boju, materijale, njima eksperimentirati, razmazivati ih, dodirivati, mirisati i gnječiti. Svako dovršeno djelo izvor je beskrajnog zadovoljstva i ponosa, jer svako je djelo posebno, jedinstveno, rezultat trenutka, spoj djetetovog svijeta, materijala, okoline.

Ne razumijete li i ne uočavate li poznato na dječjem radu, ne pokušavajte to dokučiti sami - vi taj jezik ne znate. Pitajte djetete i otkrit ćete da i najveću "škrabotinu" prate čitave priče, bajke, romani koje je vrijedno čuti i naučiti.

Ne zaboravite - dječje likovno stvaralaštvo nije samo raznoda, niti prethodi umjetnosti - ono je za svako djetete ozbiljan rad. Sposobnost gledanja, proučavanja, kreativnost i stvaralaštvo nisu potrebne samo umjetnicima, nego su sastavni i nužan dio svakog čovjeka, ono što ga oplemenjuje i čini posebnim. Pružite djeci mogućnost da iskuse sve bogatstvo svijeta u kojem žive, ponudite im raznolikost materijala, ohrabrite ih i pohvalite u samom procesu rada, zajedno uživajte u rezultatima i zapamtite se što vam to djetete poručuje.

I na kraju, ne radite i ne dovršavajte dječje radove. Prvo, uskraćujete im priliku da se razvijaju i napreduju, šaljete im poruku da smatrate kako nisu dorasla da to naprave sama i da su u svemu ovisna o vama. Time se potiče nesigurnost, a ne kreativnost.

A drugo - ono najvažnije, pomalo ste smiješni ako vjerujete da ste u stanju stvoriti nešto ljupkije, šarmantnije, ljepše i bogatije od dječjeg rada.

Likovni odgoj ili odgajanje djece za razvoj kreativnosti

Upoznati i prepoznati likovni izraz djeteta

Za upoznavanje i prepoznavanje likovnog izraza djeteta, potrebno je razviti sposobnost spontanog, promatranja svijeta i pojava oko sebe - bez ikakvih opterećenja ili presuda. Na taj način u sebi razvijamo razumijevanje za

njihova prva viđenja i iskustva, a djetetu pružamo dragocjenu slobodu iskazivanja. Djetete prvi put uočava, otkriva i izražava otkriveno i to je uvijek novost, jer je prvi put, jer je prvo pitanje i prvi odgovor. Čak i u stalno ponavljanim pokušajima da naslika nešto, što se nama može činiti kao "ista" priča, uvijek se radi o novostečenim vještinama i novom izražavanju unutrašnjeg bića djeteta. Djeca svoju sposobnost razvijaju iz prirodnih potencijala svog bića, a kroz spontanu interakciju unutrašnjeg svijeta i njegove vanjske okoline. Zato je važno zapamtiti da je, iako sva djeca imaju sposobnost likovnog izražavanja i stvaranja, ono što od njih možemo očekivati kreativan proces, a manje realiziran likovni proizvod.

Uz stalnu pomoć i ohrabrenje odgojitelja, učitelja i roditelja djeca će biti sposobna za aktivno i stvaralačko sudjelovanje u životu. Prema nama idu nedodirnuti, još su utjecaji okoline neznatni, imaju samo svoj unutrašnji svijet, svijet koji se stalno dopunjava novim iskustvima i učenjem. Taj je svijet, priznat ćete, nama ponekad nerazumljiv, zbunjujući. Na odgojiteljima i učiteljima je velika odgovornost da sačuvaju taj unutrašnji svijet a da djetetu pomognu da stalnim učenjem i istraživanjem bogati svoje iskustvo i razvije vlastiti odnos prema vanjskome svijetu. Svrha odgoja, a posebno odgoja u području umjetnosti, i jest u tome da se sačuva osobnost djeteta i njegovi potencijali, da se oni iskazuju na najrazličitije načine, dok samo, uz našu pomoć, ne prepoznaju specifičnosti svoga karaktera i stekne vještine njihovog razvijanja i nadograđivanja.

Kreativan odgojitelj i učitelj shvaća da djecu uzbuđuje ono što rade, bez obzira na trenutni rezultat. On ohrabruje i ne guši njihovu originalnost, te svakodnevno nudi šarolik, drukčiju pozornicu. Uloga odgojitelja i učitelja upravo je u tome da djetetu omoguće naučiti sagledati ukupnost svijeta, prepoznajući njegove segmente i povezujući ih. Prema tome, likovne stvaralačke sposobnosti razvijaju se ili oslabljuju onoliko koliko je pojedinom djetetu dano ili uskraćeno pravo na njegovu individualnost. Kao i svaki drugi izraz, tako i likovni kod djece ima svoje osnovne simbole i svoju strukturu, ima svoju funkciju i značenje. Pogrešne i površne procjene i neprikladna očekivanja mogu blokirati i suzbiti njihovu želju za izražavanjem koje je u likovnom stvaralaštvu specifično i mnogoznačno. Djetete se likovno izražava kako bi pokazalo ono što ga zanima, zabavlja ili okružuje. Na početku njihovog likovnog izražavanja nema svjesne namjere kojom nešto izražavaju, to je tek odraz njima bliskog i uzbuđujućeg svijeta. Putem od zadovoljstva ovladavanja motorikom do kreativnosti djetete vode

odgojitelji i roditelji, nudeći mu niz mogućnosti da se izrazi i pokaže svoja umijeća. Sposobnost likovnog izražavanja vrlo brzo prerasta u priopćavajuće odluke: želim nacrtati "baš ovo" ili "ovu boju" volim najviše.

Dječja likovna djela su iskrena, jednostavna, spontana, bez pokušaja prikriivanja ili namjere da naprave nešto za odrasle.

Vrijednost i važnost dječjeg likovnog izražavanja nije u tome da "zna" nacrtati ili naslikati ono što ćemo mi prepoznati, nego u onome što samo dijete vidi, pronađe ili otkrije u svijetu koji ga okružuje - u drvetu, u šeširu, u kući. Svi dječji likovni radovi ne sadrže originalnost ili estetsku vrijednost, zato se veliko bogatstvo krije u razgovoru o crtežu ili slici kroz koje nam otvaraju vrata svog unutrašnjeg svijeta, mašte, želja, snova, strahova. Ovaj je razgovor podjednako blagotvoran i koristan i za dijete i za odgojitelja, roditelja i učitelja.

Likovne tehnike

Važno je poznavati različite tehnike jer će to znanje pomoći da što učinkovitije realiziramo svoje osobne teme i ideje i da ih likovno što uspješnije i lakše izrazimo. Svako od nas usvojit će tehniku koja najviše odgovara njegovoj osobnosti, temperamentu, karakteru i njegovim umjetničkim interesima i sklonostima. Tehnike možemo podijeliti u tri velike grupe, od kojih svaka predstavlja prije način osjećanja, nego način rada.

Spomenute velike grupe su:

Tehnike crteža - Neki se opredjeljuju za crtež jer prvenstveno osjećaju oblike, harmoniju linija, privlači ih jednostavnost i snaga linije čistog crteža bez "dodataka" boje i teksture;

Slikarske tehnike - Neki, naprotiv, osjećaju boju, kontraste tonova, igru svjetlosti. Ne vole crtati i zbog toga se i ne služe tom tehnikom. Odmah uzimaju boje, jer njima lakše izražavaju ono što osjećaju;

Kiparske tehnike - I na kraju, pojedinci ne osjećaju ni liniju, ni boju, već žele pod vlastitim prstima osjetiti stvarni volumen motiva. Upravo kao da rukama govore: "Eto to je naša stvarnost!"

CRTEŽ se smatra prvom stepenicom u likovnoj umjetnosti. On predstavlja oblik, liniju i sadržaj bilo kojeg djela i motiva koji obrađujemo. Bez crteža teško bi se ovladalo slikarstvom, kiparstvom i arhitekturom. Ovisno o osobnim sklonostima, moguće je opredijeliti se za jednu od tri postojeće tehnike. Pa ipak, ne može se crtež ograničiti samo na tu - nazovimo je tako - pripremnu ulogu.

"Običan" crtež na bijelom papiru djeci katkad ne predstavlja dovoljno izazovan kreativni proces, stoga vam nudimo primjer nešto drukčije tehnike crtanja, koja će sasvim sigurno potaknuti maštu malih kreativaca.

Crtež na podlozi od jajčane tempere

POTREBAN MATERIJAL:

- žumanjak, voda, ulje
- drveni štapić, čačkalica
- boja u prahu ili tempera
- široki kist
- masni glatki papir (kalendar, plakat ili poster)

Kako napraviti jajčanu temperu: Jaje razbijete i odvojite žumanjak od bjelanjka. Žumanjak dobro umutite i dodate nekoliko kapi vode da bi smjesa bila pjenasta. Nakon toga dodate žličicu vinskog octa (ako je želite duže vrijeme sačuvati od kvarenja) i malo ulja, pa temeljito promiješate. Ovoj smjesi ćete dodati pigment boje u prahu ili temperu, (izbor boje po želji - može poslužiti i polikolor u boji) i sve dobro još jednom izmiješati. Smjesa bi trebala biti nešto gušća, ali ne previše.

TEHNIKA: Ovako pripremljenu smjesu širokim kistom nanosite na masni, glatki papir (*kunst druck* - poput kalendara ili plakata). Ako niste pri prvom premazu prekrili cijelu površinu papira, postupak ponovite. Ovisno o motivu koji ste izabrali za crtanje, npr. pejzaž, možete izabrati obojenu stranu kalendara kako biste dobili zanimljivije efekte zbog ponekad neočekivane boje podloge. Crtež se izrađuje drvenim štapićem ili čačkalicom tako da povlačite linije preko jajčane tempere. Dovoljan je sasvim blagi pritisak štapića za uklanjanje tempere s podloge. Pojavit će se boja podloge koju ste odabrali. Koristite li jednoboju podlogu, treba paziti da boja jajčane tempere uvijek bude u kontrastu s podlogom (podloga crvena - tempera crna ili zelena). Ova tehnika je pogodna za upotrebu teksturne ili strukturne linije, za eksperimentiranje linijom uopće.

Slikanje vodenim bojama (AKVAREL)

POTREBAN MATERIJAL:

- akvarel (vodene) boje
- akvarel kist (mekša dlaka)
- papir koji dobro upija boju i vodu
- ručno pravljeni (reciklirani) papir

Tehnika kolaž od tjestenine

TEHNIKA: Akvarel tehnika se razlikuje od slikanja pokrivajućim bojama po tome što se obojene površine transparentno (prozirno) javljaju, što znači da papirna podloga prosvjetljava i pored nanošenja boja. Budući da akvarel u sebi sadrži neku osobitu "treperavu", čak eterično izražajnu kvalitetu, on je vrlo prikladan i daje široke mogućnosti na višim stupnjevima likovnog odgoja. Ova tehnika može poslužiti kao relaksirajuća ili za kompoziciju koju možemo nazvati "Spontani ritam bojanih površina i mrlja", gdje će dijete slagati boje bez osobitog zadatka, po vlastitom nahodjenju.

Da biste postigli akvarelne efekte, tj. da se boje ne razilijevaju bez kontrole, pomoći će neke neuobičajene podloge za slikanje: griz za kuhanje, sol, papirne maramice ili svijetli sitni pijesak, ali i svi ostali zrnasti materijali. Na čvrstu podlogu, deblji papir ili karton nanesete širokom četkom ljepljivo (drvofiks malo razrijeđen vodom) preko kojeg u tankom sloju prospete npr. griz. Da biste griz ili pijesak nanijeli ravnomjerno, možete koristiti cjeđiljku za čaj ili sito, "prosiljavajući" ih laganim pokretima po papiru. Nakon što se podloga dobro osuši, izravno, bez prethodne skice olovkom, slikate vodenim bojama željenu sliku. Na ovaj način možete postići neobične akvarelne efekte, koje bi dijete teže postiglo uobičajenim postupkom. Jednako zanimljive efekte postizete ako površinu papira prelijepite papirnatim maramicama koje prethodno zgužvate, te na taj način dobijete reljefnost punu različitih linija. Me-

koća i moć upijanja maramice omogućit će dobivanje zanimljivih, treperavih preljeva boje.

Kolaž od tjestenine

POTREBAN MATERIJAL:

- tjestenina raznih oblika i boja
- tanji karton ili papir
- drvofiks ljepljivo
- tempera ili sprejevi u boji
- kist
- bezbojni lak

TEHNIKA: Prije nego pristupite izradi kolaža, potrebno je tjesteninu razvrstati po obliku, boji i veličini. Možete koristiti tjesteninu prirodno obojenu, ali i suho pečenu. Dovoljno je da stavite tjesteninu u tavu i pečete je na nižoj temperaturi. Ovisno o dužini pečenja, dobit ćete različite žuto-smeđe nijanse.

Rad s tjesteninom zahtijeva precizno lijepljenje na predviđene površine, ali i mogućnost slobodnijeg korištenja različitih oblika. To će vam omogućiti izrada ukrasnog okvira za sliku, crtež ili fotografiju. Za okvir koristite tvrdi karton (ljepenk) ili kartonsku ambalažu, preko kojih po slobodnom izboru lijepite tjesteninu raznih oblika i boja. Nakon što je završeno dekorativno oblikovanje, možete boji temperama ili sprejevima u boji.

Tehnika akvarela na podlozi od soli

stim postupkom lijepljenja tjestenine za podlogu dekorativno možete oblikovati i sitnu ambalažu iz svakodnevnne uporabe, role od toalet-papira ili sami napraviti neki željeni oblik. Obična kutijica od sapuna preoblikovana može biti zanimljiv poklon ili vam može poslužiti za odlaganje dragih sitnica. Rola od toalet-papira vrlo brzo može postati stalak za flomastere ili olovke, daleko originalniji od kupovnih.

dlučite li se pak za izradu kolaža na temu: vozila u prometu, izradi portreta ili pejzaža, bit će vam potrebna jasna i jednostavna skica određenog motiva. Razni oblici tjestenine mogu se vješto i promišljeno uklapati u mnoge geometrijske i druge zamišljene oblike.

Prilikom izrade pejzaža možete koristiti još neke osobine tjestenine. Skuhane špagete, ili samo potopljene u

toplu vodu, jednostavno ćete oblikovati pri izradi bogate krošnje ili granja tužne vrbe. Prilikom izrade pejzaža, osim kombiniranja različitih oblika, možete koristiti suho pečenu tjesteninu ili onu već obojenu prirodnim pigmentima (mrkva, špinat, soja...). Posebno izražajan efekt postići ćete ako upotrijebite toniranu podlogu. Najizražajnije će biti crna, ali i na nekoj drugoj boji isticat će se oblici i pastelni tonovi tjestenine.

Otvorimo li put dječjoj kreativnosti, pomoći ćemo djeci da na svoj način promatraju svijet oko sebe, da pronalaze i sačuvaju skrivene ljepote i znakove, da uživaju u igri svjetlosti, sjena i boje, da otkriju u sebi nova prostranstva i osjećaje i prenose ih univerzalnim jezikom umjetnosti dostupnim svakom ljudskom biću, bez obzira na talente i sposobnosti. •